

الگوریتم اجتهاد

جلد اول: روش‌شناسی استنباطی در سه محور

مسئله‌یابی، دلیل‌یابی و قرینه‌یابی

شیخ عبدالحمید واسطی

www.ketab.ir

الگوریتم اجتهاد

جلداول: روش‌شناسی استنباطی در سه محور مسئله‌یابی، دلیل‌یابی و قرینه‌یابی

شیخ عبدالحمید واسطی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ چهارم: ۱۴۰۳

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

طراح جلد: محمدحسین مؤیدی

چاپ و صحافی: آر لای دینار

سرشناسه: واسطی، عبدالحمید، ۱۳۲۷.

عنوان و نام پدیدآور: الگوریتم اجتهاد/ عبدالحمید واسطی

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۴۰۳.

مشخصات ظاهری: ۵۴۸ ص.

شابک ج ۱: ۵ - ۵۲۱ - ۱۰۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸

عنوان دیگر: روش‌شناسی استنباطی در سه محور مسئله‌یابی، دلیل‌یابی و قرینه‌یابی

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: اجتهاد.

موضوع: Jtihad (Islamic law)

موضوع: دین -- فلسفه.

موضوع: Religion -- Philosophy

موضوع: شناخت (فلسفه دین).

موضوع: Knowledge (Theory of Religion)

موضوع: دین‌پژوهی - روش‌شناسی.

موضوع: Religion - Research - Methodology

شناسه افزوده: حوزه علمیه خراسان، مرکز مدیریت.

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۴ / ۱۶۷ BP

رده‌بندی دیوبند: ۲۹۷/۳۱۱

شماره کتابشناسی ملی: ۸۸۶۵۳۸۶

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

دکتر مرکزی: تهران، خیابان شهیدبهشتی، تقاطع بزرگراه

شهید مدرس، پلاک ۵۵، تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

فروشگاه کتاب اندیشه: تهران، خیابان انقلاب، رویوی

درب اصلی دانشگاه تهران، پلاک ۱۳۴۸، تلفن: ۶۶۱۷۵۶۷۰

www.poiiet.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۱۵	پیشگفتار.....
۱۹	مقدمه و کلیات.....
۲۱	گفتار اول: مقدمه.....
۲۴	۱. تبیین مسئله.....
۲۵	۲. ضرورت و اهداف.....
۲۵	۳. پیشینه تحقیق.....
۲۷	۴. فرضیه‌ها.....
۲۹	۵. روش تحقیق.....
۳۰	۶. ساختار تحقیق.....
۳۳	گفتار دوم: کلیات تحقیق.....
۳۳	۱. مفهوم‌شناسی تحقیق.....
۳۵	۲. پیش فرض‌ها، اصول موضوعه.....
۳۹	۳. موقعیت این بحث در هندسه معرفت‌های مرتبط با آن.....
۴۰	۴. نوآوری‌های تحقیق و نقدهای ارائه‌شده در تحقیق.....
۴۲	۵. حداقل منابع اصول فقهی و فقهی لازم در تحقیق.....
۴۴	۶. ساختار مباحث کتاب.....
۴۵	بخش اول: مبانی.....
۴۷	فصل اول: هویت استنباط و اجتهاد فقهی (نکاتی در فلسفه اجتهاد).....
۵۳	۱. هویت علم دینی و نمای کلی از نحوه دستیابی به «علم دینی».....

۲. هویت استنباط (اجتهاد) ۵۶
۳. هویت فقه و جدول تعریف‌های فقه ۵۹
- بررسی موضوع، قلمرو و مبانی فقه ۶۱
۴. بررسی هویت «علم اصول فقه» و «موضوع علم اصول فقه» ۶۴
۵. هویت «حکم» و فهرست انواع حکم ۶۷
- ۵-۱. «حکم» چیست؟ چگونه ابراز می‌شود؟ چگونه به ما رسیده است؟ ۶۷
- ۵-۲. «حکم» چگونه تولید می‌شود و چه مراتبی را طی کرده است تا به ما رسیده است؟ ۷۰
۶. هویت حجیت چیست؟ ۷۴
- ۶-۱. «حجیت» چیست؟ چگونه تولید می‌شود؟ چگونه به دست می‌آید؟ ۷۴
- ۶-۲. حجیت چگونه حاصل می‌شود؟ ۷۷
۷. اشاره به نحوه شکل‌گیری اجتهاد و فقاہت ۷۸
۸. مکاتب فقهی و معیار تنوع آنها ۸۰
۹. نمای کلان عملیات اجتهاد ۸۵
۱۰. خاتمه: نکاتی در شرایط اجتهاد ۹۳
۱۱. چکیده فصل ۹۸
- فصل دوم: هویت روش‌شناسی، فرایندسازی و مدل‌سازی و موضوعات وابسته ۱۰۱**
۱. روش چیست؟ فرایند چیست؟ علت تنوع و تعدد روش‌ها و فرایندها چیست؟ ۱۰۳
- ۱-۱. جایگاه روش در اجتهاد ۱۰۶
- ۱-۲. علت تعدد و تنوع روش‌ها و فرایندها ۱۰۸
۲. الگوریتم چیست و تولید الگوریتم اجتهاد چگونه است؟ ۱۱۲
۳. سیستم چیست و اجتهاد نظام‌واره یا سیستمی چگونه است؟ ۱۱۳
- ۳-۱. فرایند کلی اجتهاد نظام‌واره (سیستمی) ۱۲۱
- ۳-۲. تطبیق نمونه فقهی بر اجتهاد سیستمی ۱۲۵
۴. چکیده فصل ۱۲۸
- بخش دوم: فرایند تفصیلی استنباط در سه محور: مسئله‌شناسی، دلیل‌یابی و قرینه‌یابی ۱۳۱**

فصل اول: روش موضوع‌شناسی و مسئله‌شناسی ۱۳۳

۱. هویت موضوع فقهی..... ۱۳۶
- نمونه عملکرد اتمه در تحلیل مسئله فقهی و تولید فروعات در اصل مسئله ۱۴۱
۲. مراحل تفصیلی عملیات «موضوع‌شناسی و تولید مسائل و فروغ» (تفریح مسائل برای تنقیح المسأله و کشف فروغ فقهی)..... ۱۴۳
۳. بسته روشی شماره یک: روش رویارویی اولیه با موضوع یا مسئله ۱۴۳
- ۱-۳. نمونه عملکرد فقها در تنقیح اولیه مسئله ۱۴۵
- ۲-۳. نمودار اجرایی مسئله‌شناسی اولیه..... ۱۴۷
۴. بسته روشی شماره دو: روش تحلیل مفردات مسئله (روش تحلیل لغوی و تحلیل مفهومی)..... ۱۴۷
- ۱-۴. پیش‌فرض‌ها و مبانی ۱۴۷
- ۲-۴. آسیب‌ها در فهم معنی لغت..... ۱۴۸
۵. دستورالعمل اجرایی لغت‌شناسی..... ۱۵۰
- ۱-۵. نمونه تعبیرها و عملکرد فقها در تحلیل‌های لغوی..... ۱۵۴
- ۲-۵. تطبیق روش تحلیل لغوی، بر مسئله کشف حکم «هبه زوج به زوجه» ۱۵۸
- ۳-۵. نمودار اجرایی لغت‌شناسی..... ۱۶۰
۶. بسته روشی شماره سه: روش تحلیل مفهومی (دستیابی به تعریف اولیه از موضوع) ۱۶۱
- ۱-۶. نمونه تعبیرها و عملکرد فقها در تحلیل‌های مفهومی برای تولید تعریف‌ها ۱۷۲
- ۱-۱-۶. نمونه اول) تعریف «طهاره شرعی»: (تحلیل عملکرد صاحب جواهر در تعریف طهارت)..... ۱۷۲
- ۲-۱-۶. نحوه جمع‌بندی شواهد بر اساس وزن و ضریب اهمیت هر کدام..... ۱۷۸
- ۲-۶. جدول محاسبه قرائن: جدول محاسبه قرائن ۱۸۱
- ۳-۶. نمونه دوم) تعریف «بیع»: (تحلیل عملکرد شیخ انصاری در تعریف بیع)..... ۱۸۲
- ۴-۶. تطبیق تعریف‌شناسی بر مسئله «هبه زوج به زوجه» ۱۸۵
- ۵-۶. نمودار اجرایی بسته کشف تعریف ۱۸۷
۷. بسته روشی شماره چهار: روش احتمال‌پردازی برای تولید فروعات حداکثری..... ۱۸۷
- ابزارهای تولید «فروعات» مربوط به یک مسئله..... ۱۹۰
۸. جدول جامع ابزار تحلیل مفهومی با تطبیق بر مثال‌های فقهی ۲۰۵

۸-۱. روش بررسی حداکثری اقوال در مسئله، برای اطمینان از صحت

مسئله‌شناسی..... ۲۲۳

۸-۲. کتب فقهی که برای مسئله‌شناسی باید دیده شوند..... ۲۲۴

۸-۳. نمونه عملکرد فقها در بررسی جوانب مسئله و تقریر فروع..... ۲۲۷

۸-۴. نتیجه مهم: (خروجی ویژه دستگاه تولید فروع)..... ۲۳۳

۸-۵. نمونه فروعاتی که در مسئله «ترویج ولی، مولی علیه را به ذات‌العیب» تولید

شده‌اند و هیچ فقهی آنها را بیان نکرده است..... ۲۳۳

۸-۶. تطبیق بحث تولید شبکه مسائل و فروع، بر مسئله «هبه زوج به زوجه»..... ۲۳۴

۹. چکیده فصل..... ۲۳۷

فصل دوم: منبع‌شناسی و فرایند کشف ادله مؤسس حکم (آیات، روایات و

عقل)..... ۲۴۱

۱. هویت منبع فقهی و هویت دلیل فقهی..... ۲۴۳

۲. پیش‌فرض‌های اصولی در اعتبار منبع قرآنی، منابع روایی و عقل..... ۲۴۴

۳. بسته روشی شماره پنج: روش تولید کلیدواژه‌های جست‌وجو در منابع: با دو مثال ۲۴۹

۳-۱. مراحل اجرایی با تطبیق بر مسئله «هبه زوج به زوجه»..... ۲۵۱

۳-۲. نکته مهم: مقایسه با روش داده‌کاوی بنیادین..... ۲۵۵

۳-۳. نمودار اجرایی تولید کلیدواژه‌های جست‌وجو..... ۲۵۸

۴. بسته روشی شماره شش: روش جست‌وجوی کلیدواژه‌های تولیدشده، در آیات قرآن..... ۲۵۹

۴-۱. فهرست معجم‌های موضوعی قرآن..... ۲۶۲

۴-۲. مثال: آیات احتمالاً مرتبط با مسئله «حکم هبه زوج به زوجه»..... ۲۶۴

۴-۳. نمودار اجرایی جست‌وجوی آیات مرتبط با مسئله..... ۲۶۷

۵. بسته روشی شماره هفت: روش جست‌وجو در منابع روایی..... ۲۶۷

۶. تعیین دامنه منابع روایی (که احتمالاً حاوی ادله معتبر هستند)..... ۲۶۷

۶-۱. شاخص‌های رتبه‌بندی اعتبار یک منبع حدیثی..... ۲۶۸

۶-۲. نکته تکمیلی در مورد روایات عاقله..... ۲۷۲

۶-۳. تطبیق روش جست‌وجوی روایات احتمالاً مرتبط با مسئله «حکم هبه زوج به

زوجه»..... ۲۷۹

۶-۴. نمودار اجرایی جست‌وجو در منابع روایی..... ۲۸۳

- ۶-۵. مراحل اجرایی بررسی قرینه عقلی..... ۲۸۵
- ۶-۶. نمونه تحلیل های فقها در رابطه با زیرساخت های عقلی..... ۲۸۶
- ۶-۷. تطبیق روش دستیابی به «دلیل عقلی» مرتبط با مسئله «حکم هبه زوج به زوجه»..... ۲۹۱
- ۶-۸. نمودار اجرایی کشف قرائن عقلی..... ۲۹۱
- ۶-۹. بسته روشی تأسیس اصل عقلی..... ۲۹۲
- ۶-۱۰. نمونه عملکرد فقها و اصولیین در تأسیس اصل عقلی..... ۲۹۴
- ۶-۱۱. تطبیق روش «تأسیس اصل» در مسئله «هبه زوج به زوجه»..... ۲۹۷
- ۶-۱۲. نمودار اجرایی تأسیس اصل عقلی..... ۳۰۱
۷. چکیده فصل..... ۳۰۲
- فصل سوم: ادله مکمل و فرایند کشف قرائن (کشف اطلاعات تکمیلی لازم قبل از استنباط حکم)**
- ۳۰۵.....
۱. بسته روشی شماره ده: روش جستجوی قرائن احتمالی تکمیلی..... ۳۱۰
۲. فهرست قرائن مربوط به قبل از صدور حکم اولیه..... ۳۱۲
- محور یک: اهداف دین (مقاصد الشریعه) (در موارد محتمل ارتباط با مسئله مورد نظر)..... ۳۱۲
- ۱-۲. اهداف و مصالح دین از دیدگاه قرآن و روایات..... ۳۱۴
- ۲-۲. بسته روشی شماره ده: روش رجوع به مقاصد الشریعه..... ۳۲۵
- ۲-۳. نمونه عملکرد فقها در رابطه با مقاصد و مصالح..... ۳۲۷
- ۲-۴. تطبیق روش «بررسی مقاصد الشریعه» در مسئله «هبه زوج به زوجه»..... ۳۲۸
- ۲-۵. نمودار اجرایی روش کشف مقاصد الشریعه..... ۳۳۲
۳. محور دوم: عمومات فوقانی، شم الفقاهه و مذاق شارع (که نزدیکترین ارتباط را با مسئله داشته باشند)..... ۳۳۳
- ۳-۱. بسته روشی شماره یازده: روش رجوع به عمومات فوقانی، شم الفقاهه و مذاق شارع..... ۳۳۴
- ۳-۲. نمونه عملکرد فقها در توجه به عمومات فوقانی و توجه به مذاق شریعت..... ۳۳۵
- ۳-۳. تطبیق روش «بررسی عمومات فوقانی و مذاق شارع» در مسئله «حکم رجوع در هبه زوج به زوجه»..... ۳۳۷
- ۳-۴. نمودار اجرایی روش کشف عمومات فوقانی و مذاق شارع..... ۳۴۱

۴. محور سوم: الاشباه و النظائر (فضاهای مشابه مسئله) ۳۴۲
- ۴-۱. بسته روشی شماره دوازده: روش بررسی اشباه و نظائر ۳۴۲
- ۴-۲. نمونه عملکرد فقها در استفاده از «الاشباه و النظائر» ۳۴۳
- ۴-۳. تطبیق روش «بررسی الاشباه و النظائر» در مسئله «حکم رجوع در هبه زوجین به یکدیگر» ۳۴۵
- ۴-۴. نمودار اجرایی کشف اشباه و نظائر ۳۴۹
۵. محور چهارم: نحوه دستیابی به فضای صدور ادله ۳۵۰
- ۵-۱. الف) اسباب النزول ۳۵۰
- ۵-۲. چگونگی دستیابی به شأن نزول (اعم از سبب نزول، فرهنگ زمان نزول، شرایط مکانی، مخاطب و ...) ۳۵۲
- ۵-۳. منابع اسباب النزول ۳۵۳
- ۵-۴. تعارض میان اسباب النزول ۳۵۵
۶. ابزارهای اعتبارسنجی «اسباب نزول» و راه حل تعارض ها ۳۵۶
- ۶-۱. بسته روشی شماره سیزده: روش کشف و بررسی اسباب نزول ۳۵۹
- ۶-۲. نمونه عملکرد فقها در بررسی اسباب نزول ۳۶۲
- ۶-۳. تطبیق روش بررسی اسباب نزول در مسئله «هبه زوج به زوجه» ۳۶۳
- ۶-۴. نمودار اجرایی کشف اسباب نزول آیات ۳۶۴
- ۶-۵. ب) اسباب صدور احادیث ۳۶۴
- ۶-۶. فهرست قرآن مورد تحلیل و بررسی ۳۶۶
- ۶-۷. سخنی در مورد اصطلاح «قضیه فی واقعه - قضیه شخصیه» ۳۷۳
- ۶-۸. روش شناخت فضای بقیه ۳۷۸
- ۶-۹. ابزاری برای یافتن احادیث بقیه ای ۳۸۰
- ۶-۱۰. بسته روشی شماره چهارده: روش کشف قرآن صدور حدیث ۳۸۱
- ۶-۱۱. نمونه عملکرد فقها در توجه به قرآن صدور حدیث ۳۸۴
- ۶-۱۲. تطبیق روش «بررسی اسباب صدور حدیث» در مسئله «حکم رجوع در هبه زوج به زوجه» ۳۸۷
- ۶-۱۳. نمودار اجرایی کشف اسباب صدور احادیث ۳۹۰
۷. چکیده فصل ۳۹۰

۳۹۵	خاتمه و نتیجه بحث .....
۴۰۳	پیوست‌ها.....
۴۰۵	پیوست اول: ترتیب کتب لغت بر اساس زمان .....
۴۰۹	پیوست دوم: متن و ترجمه تفسیری و روشی تعریف «بیع» در کتاب مکاسب .....
۴۲۹	پیوست سوم: جدول قواعد عقلی .....
۴۳۱	پیوست چهارم: جدول قواعد فقهی: (بخشی از عمومات فوقانی) .....
۴۵۷	پیوست پنجم: جدول مقایسه تعداد احادیث جوامع حدیثی شیعه .....
۴۵۹	پیوست ششم: روایات مرتبط با مسئله هبه زوج به زوجه .....
۴۶۵	پیوست هفتم: توضیحی در مورد داده‌کاوی بنیادین .....
۴۶۹	پیوست هشتم: توضیحی در مورد چستی استراتژی .....
۴۷۱	پیوست نهم: جدول توصیف رشته‌های علوم انسانی بر اساس فرایندها .....
۴۷۳	پیوست دهم: جدول ابواب فقه به بیان فرایندی .....
	پیوست یازدهم: توضیحی در مورد تفتیح مناظرات، الغای خصوصیت، تعلیق حکم بر شرط و وصف، سب و تقسیم، استقرار، تناسب حکم و موضوع، مدل‌های التزامی (مفهوم موافق یا فحوی الخطاب، مفهوم مخالف، اقتضا) .....
۴۷۹	پیوست دوازدهم: توضیحی در مورد «استصلاح و مصالح مرسله»، «المخلفان»، «اسد ذرایع» .....
۴۸۷	پیوست سیزدهم: توصیفی از فقه الاولویات .....
۴۸۹	منابع .....
۴۸۹	۱. کتاب‌ها .....
۵۰۷	۲. نشریات .....
۵۰۸	۳. نرم‌افزارها و پایگاه‌های اطلاعاتی .....
۵۱۱	فهرست آیات .....
۵۱۵	فهرست روایات .....
۵۱۹	نمایه .....
۵۲۷	نمایه موضوعی .....
۵۳۷	ضمایم .....

پیشگفتار

در پرتو پیروزی انقلاب اسلامی ایران، بار دیگر تعالیم متعالی و مترقی اسلام، به عنوان معارف نجات‌بخش، در عرصه حیات انسان معاصر ظاهر گردید. تجدید حیات اسلام، از سویی سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان شد، از دیگر سو باعث کم‌ابین شدن سست‌پایگی مسلک‌ها و مکاتب بشر ساخته و نظام‌های مبتنی بر آنها در میان دیگر ملل گشت.

بایستگی بسط تحقیق و مطالعه متقن و منسجم، نظریه‌پردازی و نوآوری در زمینه مبانی معارف دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت عالمانه و روزآمد به «حوادث واقعه فکری»، به فراخور شرایط کنونی و درخور این رستخیز رهایی‌بخش و نیز لزوم آسیب‌شناسی فرهنگ ملی، دفاع درست و دقیق از دین و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی آن و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی- پژوهشی محض و کارآمدی را فرض می‌نمود. به اقتضای ضرورت‌های پیش‌گفته، حسب الامر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و با تلاش و تدبیر آیت‌الله علی‌اکبر رشاد، «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به عنوان نهادی علمی- فکری، دانشگاهی- حوزوی، در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

پژوهشگاه دارای شخصیت حقوقی مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی است که اکنون در قالب چهار پژوهشکده «حکمت و دین‌پژوهی»،

«نظام‌های اسلامی»، «فرهنگ و مطالعات اجتماعی»، «دانشنامه‌نگاری دینی» و چند مؤسسه وابسته، برای تحقق اهداف مذکور در اساسنامه مصوب خود، فعالیت می‌کند.

پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی که مشتمل بر هفت گروه علمی با عنوان‌های «معرفت‌شناسی»، «قرآن‌پژوهی»، «تخصصی علوم انسانی قرآنی»، «فلسفه»، «کلام»، «عرفان» و «منطق فهم دین» است، در جهت تحقق اهداف زیر فعالیت می‌نماید:

۱. بازپژوهی و بازپیرایی حکمت و کلام و معارف اسلامی؛
  ۲. تبیین و ساماندهی مناسب مباحث زیرساختی اندیشه دینی؛
  ۳. ایجاد بستر مناسب برای تعمق و پویایی و بالندگی اندیشه دینی؛
  ۴. پاسخ به شبهات القایی در قلمرو عقاید و کلام اسلامی؛
  ۵. نقد مکاتب و دیدگاه‌های معارض در حوزه زیرساخت‌های اندیشه دینی. در راستای تحقق اهداف فوق، هر یک از گروه‌ها، پس از تهیه عنوان‌های مطالعاتی اساسی و اولویت‌گذاری و تهیه پیش‌طرح و تصویب آن در شورای علمی گروه، آن را به اعضای هیئت علمی خود و محققان عرصه دین‌پژوهی واگذار کرده و با نظارت بر روند اجرای تحقیق و تأیید نهایی، برای دسترسی عموم دانش‌پژوهان حوزه دین‌پژوهی، آن را به چاپ می‌رسانند و نشر می‌دهند.
- روش‌شناسی و منطق فهم و اکتشاف دین از جمله مسائل مهم دین‌پژوهی است که گروه منطق فهم دین عهده‌دار این رسالت مهم است و هدف از آن شناسایی میراثی است که در طول تاریخ، عالمان و اندیشمندان مسلمان در راستای روش فهم دین یا منطق اکتشاف گزاره‌ها و آموزه‌های دینی در حوزه‌های گوناگون پدید آورده‌اند. به عبارت دیگر، اهداف اصلی این گروه به شرح زیر است:

۱. پیگیری و توسعه تحقیق کلیدی مبانی و منطق اکتشاف دین و تصنیف روشگان‌های تخصصی آن.
۲. تحلیل، آسیب‌شناسی، نقد و نوسازی میراث غنی و قویم اسلامی در

ساحت روش‌شناسی تفهم و تحقق دین.

۳. مطالعه و نقد مبانی و آرای جدید و معاصر در زمینه روش‌شناسی فهم دین، به ویژه نظرهای مطرح‌شده در حوزه‌های هرمنوتیک، معناشناسی، نشانه‌شناسی، زبان‌شناسی و دانش‌های مشابه و ازدیاد دستاوردهای معتبر و مقبول این علوم برای بهره‌برداری در دین‌پژوهی.

۴. مطالعه تطبیقی و مقارن علوم و آرای مطرح در قلمرو منطق تفهم و تحقق دین و پاسخ‌گویی به شبهات مطرح‌شده.

در راستای اهداف یادشده، یکی از حوزه‌های معرفتی که در گروه منطق فهم دین شکل گرفته است، حیطه «فلسفه اجتهاد تمدنی» است که تلاش دارد با رویکرد روش‌شناسانه به دستگاه فهم گزاره‌های دین در مقیاس تمدنی دست یابد و خلأ موجود در روش کشف لایه‌های معنایی گزاره‌های دین در مقیاس کلان را پُر کند.

پژوهش حاضر با عنوان «الکویتیم اجتهاد»، تألیف حجت الاسلام عبدالحمید واسطی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه، گروه منطق فهم دین است که در زمینه روش‌شناسی فهم مواجهه از دین شکل گرفته است. ایشان در این اثر، تلاش کرده است با استفاده از ترکیب روش قیاسی و استقرایی، عملیات میدانی استنباط و اجتهاد فقهی را به صورت قدم‌به‌قدم با بیان شاخص‌های اعتبارسنجی در هر مرحله و هر عملکرد، ارائه نماید.

محقق، در بیش از یک دهه، متمرکز بر تحقیقات روش‌شناختی در علوم اسلامی بوده است و تلاش کرده است هم مبانی و هم روش مناسب برای فرآوری گزاره‌های دین در مسیر تمدن‌سازی را مورد بررسی قرار دهد.

اثر حاضر، محور اول از محورهای اجتهاد است؛ در این اثر به سه مرحله از بیست مرحله کلان اجتهاد پرداخته است که عبارت‌اند از: مسئله‌شناسی، دلیل‌یابی و قرینه‌یابی.

این سه مرحله کلان، در چهارده بسته عملیاتی و ۱۲۰ دستورالعمل کلی ارائه شده است و مأموریت آماده‌سازی داده‌ها برای اعتبارسنجی و استظهار

فقهی را بر عهده دارند.

اصل این اثر در حوزه علمیه مشهد مقدس در قالب پایان‌نامه سطح چهار منعقد شده است سپس در اختیار پژوهشگاه قرار داده شده و مراحل ارزیابی و داوری و تدوین و چاپ را طی کرده است.

لازم است از زحمات‌های اعضای گروه منطق فهم دین که در ویرایش و تصویب طرح‌نامه این اثر، حضور فعال داشتند و همچنین از ارزیابان محترم جناب حجت‌الاسلام دکتر حسنعلی علی‌اکبریان و جناب حجت‌الاسلام دکتر محمد عرب‌صالحی که با حوصله و دقت، کل اثر را بررسی و پیشنهادهای سازنده ارائه نموده‌اند و سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که مسئولیت آماده‌سازی، انتشار و توزیع آن را بر عهده دارد، تشکر وافر گردد. در خاتمه امیدواریم خوانندگان فرهیخته این کتاب، با ارائه نظرهای ارزنده خود، ضمن کمک به تکمیل این تحقیق، ما را در ارائه آثار برتر دیگری فرمایند.

گروه منطق فهم دین

پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی